

خوزستان با مساحت ۶۴،۰۵۷ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران در جوار خلیج فارس و اروندرود (شط العرب) قرار دارد و مرکز استخراج نفت ایران است. شهر اهواز مرکز استان خوزستان است.

خوزستان از شمال به استان لرستان، از شمال شرقی به استان اصفهان، از شمال شرقی و شرق به استان چهارمحال و بختیاری، از شمال غربی به استان ایلام، از شرق و جنوب شرقی به استان کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب به خلیج فارس، و از غرب به کشور عراق محدود می‌شود. این استان با جمعیت ۴،۲۷۴،۹۷۹ نفر (سرشماری ۱۳۸۵) دارای ۸۶۶،۹۱۳ خانوار است. استان خوزستان در محدوده ۴۷ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۹ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و ۲۹ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۵۸ دقیقه شمالی از خط استوا قرار دارد.

خوزستان از جمله استان‌هایی است که در طول جنگ هشت ساله دچار آسیب و خسارت فراوانی شد. اشغال طولانی‌مدت برخی مناطق استان، موشک‌باران دائمی برخی شهرها و حملات هوایی و زمینی به شهرهای دزفول، بستان، هویزه، سوسنگرد، اهواز، شوش، شادگان، اندیمشک و بسیاری از مناطق دیگر، همه و همه باعث آسیب‌های فراوان به سرمایه‌های طبیعی و انسانی و زیرساخت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی آن شدند.

خوزستان سرزمین دیگری است؛ دنیایی متفاوت همراه با ویژگیها و تنوعات خاص، سرزمین نجابت‌های برهنه با آفتابی داغ و سوزان گرمابخش حیات، منشاء صفا، صمیمیت و خونگرمی جنوب و جنوبی هاست. خوزستان یا «شکرستان» از دیرباز مهد تمدن و فرهنگ بوده و قابلیت‌های سرشاری در این زمینه داشته که تاریخ، گواه صادقی بر این مدعاست.

درباره واژه «خوزستان»، معانی و تعابیر فراوانی وجود دارد که قدمت و دیرینگی این خطه را آشکار می‌سازد. برخی کلمه «خوز» را نام قبیله ای می‌دانند که در این منطقه ساکن بوده است. «ابن منظور» به سال ۷۱۱ ه.ق. در «لسان العرب» اشاره دارد: «الخوز جیل من الناس، اعجمی معرب؛ یعنی: «خوز» قوم یا قبیله ای از مردم عجمند. از سوی دیگر «خوز» را به معنی «شکر» و «نیشکر» نیز معنا می‌کنند. زیرا خاک حاصلخیز و بارور خوزستان، استعداد ویژه ای برای رشد این گیاه، داشته و آنجا بهترین محصول نیشکر را به دست می‌داده است.

«خوزستان» در دوران باستان، بخصوص، در دوره هخامنشی به دو ناحیه تقسیم می‌شد: بخش‌های شمال و شمال شرقی که انشان (انزان) نام داشت و سرزمین‌های با صفا و کوهستانها و جنگلهای فراوانی را شامل بود، و ناحیه جنوبی که دارای آب و هوای گرم و مرطوب و دشتهای حاصلخیز و جلگه ای جنوبی که دارای آب و هوای گرم و مرطوب و دشتهای حاصلخیز و جلگه ای سرسبز و پرآب بوده که به قاره ای کوچک و مستعد می‌مانست. بخش‌های جنوبی که «عیلام» نام داشته یادآور تمدنهای دیرینه خوزستان است و بشدت تحت تأثیر فرهنگ «میان رودان» بوده و جغرافیای وسیعی را شامل می‌شده که حد فاصل لرستان و خوزستان و سواحل خلیج فارس امروزی است.

استرابون «جغرافی دان عهد باستان، خوزستان را از حاصلخیزترین جلگه های جهان می‌داند. زیرا رودخانه های زیادی این دشت را مشروب می‌کرده که امکان کشاورزی و آبادانی را در این منطقه میسر می‌ساخته است. شاید بر همین اساس بوده که عده ای بر این اعتقادند که نام این سرزمین «هند» یا «اند» بوده که به معنای جایی با آبهای فراوان می‌باشد.

در کتاب «مجمع التواریخ و القصص» خوزستان به نام «حجوستان» و «حبوجستان و اجار» آمده است که به نظر می‌آید، مأخوذ از زبان پهلوی با عناوین «حبوجستان» و حوجستان است. همچنانکه در بعضی از گویشهای رایج در این استان «لفظ لری بختیاری» برای ادای حرف «خ» از «ح» نیز بهره می‌گیرند. بنابراین واژگان «اوج»، «هوز»، «هوج»، «حوز» و «خوز» در سیر تحول و تطور لفظی با پسوند «ستان» و «اوجستان» به تدریج بر اثر سایش تلفظ، از «هوجستان» به «خوزستان» تغییری یافته است. در گویشهای فارسی باستان و زبان پهلوی «او» به «هو» قابل تغییر است؛ مانند «اورمزد» - «هورمزد» و «اوشمند» - «هوشمند» همچنانکه «هورداد و حورداد» را «خرداد» و «خورتات» نیز گفته اند. البته تا سالهای اخیر این اسامی را با حرف (ح) نیز می‌نوشته اند. از سوی دیگر «یاقوت حموی» واژه «خوز» را با نامهای «خوز» و «هوز» و «اهواز» و «هویزه» هم ریشه می‌داند. «اهواز» محرف کلمه «اواز» و «اوجا» نیز هست که در کتیبه

داریوش بیستون آورده شده و این نام در کتیبه نقش رستم «خوجا» یا «خوجا» حک شده که هزار سال پیش، مرکز حکومت نشین استان خوزستان بوده است.

همچنین باید گفت اهواز شهری است که در زمان اردشیر بابکان بنا نهاده شده است. در زمان ساسانیان «هومشیر» یا «هرمز اردشیر» بوده و «خوجستان و اجار» یا «هوجستان و اجاره» معنی «خوزستان بازار» را می‌رساند که تا دهه های اخیر و هم اکنون عرب زبانان، اهواز را «سوق الاهواز» می‌خوانند.

اهواز یا هرمز اردشیر، ترکیبی از نام پروردگار و پادشاه است که در دو بخش ساخته شده بود: در بخشی از آن بزرگان و اشراف سکونت داشته اند و بخش دیگر آن، شهر بازاریان بوده است. به هنگام آمدن تازیان به خوزستان، شهر بزرگان به دست آنان ویران شد اما شهر بازاریان (سوق الاهواز) بر جای ماند. اهواز واژه ای پارسی و شهری پارسی است؛ «ابومنصور جوایلی» در قرن پنجم هجری می‌نویسد: «الاهواز اسم مدینه من مدن فارسی اعجمیته معربه و قد تکلمت بها العرب»، اهواز شهری است از شهرهای پارس؛ نام آن پارسی معرب شده، اعراب انشای آن را از پارسیان پذیرفته اند. عده ای دیگر اهواز و خوزستان را با نام «اوکسین» در زمان عیلامیان مطابق می‌دانند که تغییر یافته واژگان «اوکس»، «اوکز»، «هوکز»، «حوز» و «خوز» است.

وجود مراکز علمی و فرهنگی همچون دانشگاه جندی شاپور در این استان دال بر اهمیت و رونق این خطه ارزشمند می‌باشد که استادان بزرگ دانش پزشکی را از یونان، مصر، هند و روم گرد هم آورده بوده است. پزشکان برجسته و ناماوری که به مداوای بیماران و تدریس دانشجویان رشته پزشکی در این دانشگاه مشغول بوده اند. این دانشگاه طب که به دستور شاپور اول (۲۴۱-۲۷۱ م) بنیان نهاده شد. توسط شاپور دوم (ذوالاکتاف) مرمت و بازسازی گشت و در زمان انوشیروان تکمیل و توسعه یافت. علما، دانشمندان و شاعران بزرگی همچون: ابونواس حسن بن هانی خوزستانی، که از ارکان شعر عرب است، عبدالله بن میمون اهوازی، نوبخت اهوازی منجم و فرزندانش، جورجیس پسر بختشوع گندی شاپوری و شاعران عرب زبان شیعی، مانند «ابن سکیت» و «دعبل خزائی» که با اشعار خود ولایت و امامت را پاس داشته اند و زبان به مقاومت گشوده اند از همین منطقه برخاسته و در این دیار زندگی می‌کرده اند. مردم خوزستان با وجود تنوع فرهنگی و قومیت‌های مختلف - که خود یکی از ویژگی‌های این استان است - تمامی مذهب شیعه دارند. غیر از شیعیان، تنها در شهر اهواز عده قلیلی از پیروان حضرت یحیی‌ای ذکر یا (صابئین) در حاشیه رود کارون سکنی دارند و اغلب به کار زرگری مشغولند.

شهرهای خوزستان و آثار باستانی

شوش، شوشیانا و سوزیانا مرکز حکومت شهر عیلام بوده که بنای عظیم معبد پنج طبقه «زیگورات چغازنبیل» در نواحی این شهر هم اکنون یکی از بناهای عظیم خاورمیانه است که با دیوارهای تو در تو و هزاران خشت و آجر بر تپه ای بنا شده و کتیبه های آجرین با خط میخی ایلامی قدمت این بنا را آشکار می‌سازد.

این بنا که معبدی مذهبی برای نیایش بوده به یاد «اینشوشیناک» خدای حامی شهر شوش ساخته شده است. شهر عظیم شوش به وسیله پادشاه آشوری، «آشوربانی پال» ویران گردید تا آنکه با تلاش هخامنشیان و برپائی کاخهای زمستانی به عنوان پایتخت، بار دیگر رونق گذشته خود را به دست آورد.

دزفول یا «دژیل» و به روایت محلی «دس بیل» یکی از آبادترین شهرهای انی استان بوده که چه به لحاظ تاریخی و چه به لحاظ اقتصادی و کشاورزی رونق و رواج شایان توجهی در این استان داشته است. وجه تسمیه «دزفول» به سبب پلی می‌باشد که در این شهر با دوازده طاق و چشمه بر روی رودخانه دز به روزگار شاپور اول ساسانی بنا شده است. البته محققینی، همچون: «اصطخری» آن را پل «اندامش» نیز نام نهاده اند که وجه تسمیه شهر اندیمشک کنونی را تشکیل می‌دهد. در قرن چهارم هجری شهر دزفول به «قصر روناش» معروف بوده و «مقدسی» مورخ سرشناس از آن به نام شهر «قنطره» یعنی «پل» یاد می‌کند. شبکه های عالی آبیاری و به کارگیری و مهار آب در جهت تولید انرژی به زیباترین شکلی برای آسیاب کردن غذای عشایر و ساکنین منطقه در بستر رود خروشان دز در نزدیکی پل خلاقیت های ویژه معماری این منطقه را می‌رساند. همچنین معماران دزفولی در ساخت قلعه شوش و قلاع دیگر استان سرآمد بوده اند. دزفول به

زراعت « نیل » جهت رنگ آمیزی و پرورش قلم نی شهره بوده که این فرآورده تا هند و قسطنطنیه نیز صادر می شده است. این شهر برای برقراری ارتباط بین پایتخت جدید یعنی جندی شاپور و شوشتر ساخته شد و پل آن بر رودخانه دز هم اکنون نیز قابل استفاده است و مردم این شهر هنوز از آن آمدوشد می کنند.

آرامگاه « دانیال نبی » از پیامبران بنی اسرائیل، معاصر و مورد توجه کوروش هخامنشی که در زمان داریوش به وزارت رسید، در دامنه های تپه « آکروپولیس » بر کنار رود « شاوور » قرار دارد. به نظر می رسد، دانیال نبی هنگامی که به دستور داریوش برای بازدید و زیارت به بیت المقدس می رفت در همین محل در گذشت و در شهر شوش به خاک سپرده شد. هم چنین آرامگاه یعقوب لیث صفاری - که علیه ظلم و ستم خلفای عباسی به پا خاست و در شاه آباد خوزستان به علت بیماری در گذشت - در اطراف شهر دزفول با نام استعاری « شاهزاده ابوالقاسم » در این بقعه مدفون است.

اما شوشتر به فاصله ای نه چندان دور، در همین جغرافی، شهری عظیم و قابل توجه است که آب رودخانه پیش از ورود به شهر به دو شاخه تقسیم می شود: شاخه « گرگر » کارون که از داخل شهر عبور می کند، آبشارهای زیبایی را تشکیل می دهد و بسیاری از تأسیسات آبرسانی قدیم همچون : آسیاب ها، کانالهای پل ، سدبندها، بندها و آبشارها برای آن ساخته شده بوده که از عجایب روزگار به شمار می روند و شاخه دیگر « چهاردانگه » است که از غرب به سوی جنوب شوشتر جریان داشته و در محلی به نام « بند قیر » مجدداً به هم پیوند می خورد. شوشتر هم در دوران پیش از اسلامی و هم پس از اسلام رونق فراوانی داشته و همچون دزفول به لحاظ معماری و بافت سنتی شهر و ویژگیهای بومی در معماری محلی، می تواند نقش مهمی را در جلب سیاح داشته باشد. بافت سنتی شهر و ویژگیهای بومی در معماری محلی، می تواند نقش مهمی را در جلب سیاح داشته باشد. بافت سنتی معماری این شهر کاملاً متراکم و فشرده است و کوچه های باریک و دیوارهای بلند و گذرگاههای تنگ که همگی با گذر از « سعباط » ها یا سایه بان ها به میدانچه های اصلی شهر ختم می شوند، زیبایی کم نظیری دارند. « سعباط » ها علاوه بر ایجاد فضاهای خنک در معابر ، ارتباط دو منزل را در فواصل مختلف ایجاد کرده و علاوه بر پیوند معماری، زمینه ای را برای ارتباط و ساخت طبقات بیشتر فراهم می آورده است. همه این گذرگاهها با پیچ و شکستگیهای مختلف ضمن آنکه چاره ای برای گریز از گرما و هدایت جریان باد به کوچه پس کوچه ها و دهلیز و خانه ها بوده، محلات مختلف شهر را با پرداختی زیبا و دلفریب به دروازه ها و مدخل های ورودی شهر مرتبط می ساخته است بافت معماری یکدست و همگون با بهره گیری از مصالح بومی و منطقه ای یعنی آجر و خلق نقشهای زیبا و ابتکاری تحت عنوان « خوون چینی » بر سر در بناها ، جلوه های خوشایندی را در معماری منطقه ایجاد کرده که از جنبه های مختلف قابل توجه و دقت است. به طور کلی، شکل و ترکیب این دو شهر تابع تناسب زمین، موقعیت صخره ها و پستی و بلندی های خاک و جریان رودخانه هاست. به این ترتیب ارتباطی هنرمندانه با عناصر طبیعی را در جهت خلق فضاهای معماری که در شهرهای دیگر استان یافت نمی شود ایجاد کرده است. دزفول و شوشتر به لحاظ به کارگیری معماری آجر و آسیابهای آبی ابداعات ویژه ای دارند.

شوشتر در گویش و اصطلاحات محلی به شهر « چهل پیر » معروف است. زیرا در آن بقاع متبرکه، امامزاده ها و مساجد و تکیه های بسیار به چشم می خورد. مسجد جامع شوشتر که یکی از دیدنی ترین مساجد ایران است در این شهر قرار دارد و از کتیبه های آن چنین استنباط می شود که خلفای عباسی در زمان امام حسن عسگری (ع) به ساخت آن اقدام نموده و پس از آن تکمیل و ترمیم شده است. این مسجد با ۵۴ ستون در ایوان و طاقهای موسوم به رومی تأثیر فرهنگ دیرینه ایران و معماری محلی منطقه را با سقفها، گچبری ها، کنده کاریها ، و مناره ها و آجرکاریهای پر نقش ملهم از فرهنگ اسلامی در قالبی ارزشمند و زیبا به منصف ظهور رسانده است. هم چنین بقعه امامزاده عبدالله یکی از زیباترین بناهای شوشتر با نقشهای ویژه و پلکانها و نوشته هایی بر قطعات سنگی و کاشیها و لچکها و ستونهای بسیار بر بالای تپه ای مشرف بر شهر شوشتر و بقعه براء بن مالک انصاری که در واقع قدیمی ترین مقبره اسلامی در ایران به شمار می رود. قابل ذکر است او یکی از صحابه دلاور پیامبر بود که هنگام فتح شوشتر کشته شد و آرامگاه او در شمال شهر مقابل قلعه سلاسل قرار دارد. از شهر تاریخی و فرهنگی شوشتر علما، مجتهدین و شخصیتهای برجسته ای همچون قاضی نوراله شوشتری، شیخ مجتهد شوشتری و شیخ محمد تقی شوشتری برخاسته اند.

خوزستان به لحاظ دیرینگی و پشینینه آثار تاریخی و باستانی یکی از پر اهمیت ترین مناطق کشور است که قابلیت های فراوانی برای بررسی و مطالعه پژوهشگران و جهانگردان ایرانی و خارجی دارد. علاوه بر اهواز، شوش، دزفول و شوشتر باید تمدنهای «عیلام نور» را در مسجد سلیمان، بهبهان و ایذه جستجو کرد که قدمت دیرپایی در فرهنگ این دیار داشته و آثار متفاوتی را از جمله سنگ نوشته ها و حکاکیهای متفاوت از خود به جای گذاشته اند. «ایذه» یا «ایذج» در شمال شرقی خوزستان پایتخت اتابکان لر، از جمله شهرهای دیگر خوزستان است که در میانه کوهستان با آب و هوایی معتدل و طبیعتی سرسبز واقع است و استعداد فراوانی برای کشاورزی دارد. این شهر یکی از اهداف مهم سپاهیان اسلام بوده و در دورانهای مختلف تاریخ دارای رونق بسزایی بوده است. پل «خده زاد» که یکی از پلهای عجیب دنیا به شمار می رود در این شهر قرار داشته که به نام مادر اردشیر بابکان با پایه هایی از سرب مذاب ساخته شده و ۱۰۴ ذرع ارتفاع داشته است. این بطوطه جهانگرد مراکشی که در قرن هشتم هجری از این شهر دیدن کرده، به خانقاه ها، کاروانسراها و قناتها و قلعه مدرسه های بسیاری در این شهر اشاره می کند. لسان الغیب، حافظ شیرازی در غزلیات خود صحرای «ایذج» را به زیبایی معرفی می نماید.

بعد از این نشگفت اگر با نکهت خلق خوشت

خیزد از صحرای «ایذج» نافه مشک ختن

کتیبه های منقوش و سنگی «اشکفت سلمان» و «کولفره» یادگار تمدنهای عیلام نو است که قدمت آن به سه هزار سال می رسد. مجسمه مفرغی «مرد پارتی» که هم اکنون در موزه ایران باستان نگهداری می شود، از منطقه «شمی» واقع در این ناحیه به دست آمده است.

«مسجد سلیمان» دیگر شهر بختیاری نشین خوزستان است که علاوه بر آتشکده ها و معابد باستانی، همچون «سر مسجد و برد نشانده» و ... اطراق گاه زمستانی ایل بزرگ بختیاری بوده که اولین چاه نفت ایران به وسیله «ویلیام ناکس داریسی» و شرکت انگلیسی به منظور عملیات اکتشافی نفت در آنجا حفاری شد و این شهر به صورت یک منطقه نفتی و صنعتی در آمد.

«بهبهان» با صحرای حاصلخیز و تپه ماهورها و ارتفاعات بلند و کوتاه و بخشهای کوهستانی و جلگه ای، شهری قدیمی است که سابقه آن به دورانهای عیلامی و پس از آن به دوره ساسانی می رسد. کشف جام برنزی «کیدین هوتران» موسوم به «جام زندگی» با ۱۶ لایه متفاوت و نقوش داستانگویی و تابوت مفرغی و پارچهای متفاوت در حفاریهای باستان شناسی در سالهای اخیر در این منطقه، سابقه این دیار را آشکارتر می سازد.

شهر «ارگان» یا «ارجان» یا «ابرقباد»، که به وسیله، قباد پادشاه ساسانی، برپا شده، در ده کیلومتری شهر بهبهان فعلی قرار داشته است. بهبهان هم اکنون نیز یکی از مراکز عمده تجاری و اقتصادی عشایر منطقه می باشد و به لحاظ اعتقادی، بافتی مذهبی و سنتی دارد. روحانیون برجسته ای همچون آیت الله بهبهانی - که در صدر مشروطیت در مقام مجاهدت برآمد و همپا با انقلابیون و مجاهدان در شکل گیری نهضت مشروطیت نقش بسزایی داشت - و نیز آیت الله وحید بهبهانی و ادبا و شاعران فرهیخته دیگر از این خطه برخاسته اند.

اما «رامهرمز»، شهری میان دو بخش جنوبی و شمالی استان خوزستان خطه ای آباد و پراهمیت بوده که «سلمان فارسی» صحابه شفیق پیامبر در این دیار زاده شده است. این شهر در دوره ساسانی رونق بسیاری داشته و بنای آن را به هرمز اول پادشاه ساسانی، نسبت می دهند. پرورش کرم ابریشم، پارچه های زیبا، عطریات و حصیربافی و کتابخانه بزرگی در این دیار شاخصه های تاریخی این شهر را تشکیل می دهند.

از سوی دیگر آبادان در جنوب غربی این استان زرخیز جایگاه و منزلت ویژه ای دارد. در تجزیه و تحلیل واژه آبادان می توان به معنی محلی برای «پاسداری و نگهبانی از آب» رسید و بطلمیوس پدر جغرافیای یونان نام «آرپانا» و «آپفادانا» را برای آبادان به کار می برد. واژه «عبادان» که در دوره های اخیر به آبادان استناد می شد معرب همان واژه است.

در آبادان، عمارت و آبادانی زیادی به چشم می خورد که می توان به رباطها و خانقاه و مدرسه ها و مساجد متعدد استناد کرد. هم چنین مقبره ای منسوب به حضرت خضر و الیاس در اطراف رود بهمنشیر وجود دارد که به همین سبب، عرب زبانان آبادان را « جزیره الخضر » می گفته اند . آبادان لنگرگاه مناسبی برای کشتی های تجاری بوده و علاوه بر جنبه های صنعتی نظیر پالایشگاه نفت که در این شهر تأسیس شده، می تواند محلی برای رفت و آمدهای تجاری و اقتصادی باشد.

خرمشهر « یا محمره » در آغاز نام باستانی « بیان » را به خود داشته که بعدها به « بیان » تبدیل شده است . این نام پس از مهاجرت اعراب به خوزستان به محمره تبدیل گردید و وجه تسمیه آن از آنجا ناشی می شود که برنج سرخ در آن محل کشت و زرع می شده و موقعیتی سوق الجیشی و اقتصادی به محمره تبدیل گردید و وجه تسمیه آن از آنجا ناشی می شود که برنج سرخ در آن محل کشت و زرع می شده و موقعیتی سوق الجیشی و اقتصادی به لحاظ ارتباطات آبی در منطقه داشته است. رودخانه کارون در همین محل به ارونند پیوند می خورد و این منطقه را از طریق خلیج فارس و دریای عمان به آبراههای بین المللی مرتبط می سازد.

شهرستان « شادگان » در جنوب خوزستان به آبادان منتهی می شود و به وسیله رودخانه جراحی که ترکیبی از دو رود « مارون » و « علاء » است و از کوهستانهای « منگشت سرچشمه گرفته ، کشاورزی دشت شادگان را مشروب می سازد. نام قدیم شادگان ، « دراک بوده که از ترکیب دو کلمه « دارا » و « ارک » ساخته شده و به معنی « ارک دارا » است که معرب آن ، کلمه « دورق » است. ابودلف جهانگرد عرب در قرن چهارم هجری از ساختمانها و آتشکده هایی که به دست قباد بن دارا پادشاه ساسانی، در شادگان ساخته شده، یاد می کند و « ابن حوقل » و « اصطخری » و « یاقوت حموی » به پرده دیبا و بافته های زیبای آن شهر و همچنین وجود آبهای گرم و گوگردی در آن منطقه اشاره دارد.

از دیگر شهرهای جنوبی و کناره ای این استان می توان به ماهشهر یا « بندر معشور » اشاره کرد که شهری آباد بوده و در کنار دریا بازار و مسجدی نیکو داشته است. ماهشهر هم اکنون بیشتر جنبه صنعتی به خود گرفته و تأسیسات عظیم و مهم پتروشیمی ، و شیمیایی و گاز، این ناحیه را به قطبی صنعتی در کنار دریا با برخورداری از آبراههای مناسب تبدیل نموده است که مقداری از نفت ایران از این ناحیه به کشورهای خارجی صادر می شود.

سوسنگرد « و « دشت آزادگان » با زمینهای حاصلخیز خود، یکی از بهترین دشتهایی است که قابلیت های ویژه ای را برای کشاورزی بخصوص سبزیجات و گیاهان و حبوبات داراست . سابقه کشاورزی سوسنگرد به دورانهای باستان می رسد و مورخین آبیاری آنجا را منسوب به « لیترانا » می دانند که گویا از فرزندان گودرز بوده است، همچنین در این منطقه پارچه ای با نام « سوزن گرد » بافته می شده که نام این دیار از آن گرفته شده است.

خوزستان از حیث زمین و مرغوبیت خاک و حاصلخیزی، یکی از بهترین جلگه های ایران است که گاهی به دلیل ویژگیهای آب و هوایی می توان در سال دو بار محصول را در آن تولید نمود. فراوانی آب، وسعت و باروری خاک و تنوع طبیعی، این دیار را به جلگه ای زرخیز و پربرکت تبدیل نموده که در صورت استفاده صحیح و برنامه ریزیهای کشاورزی مکانیزه به تنهایی می تواند کشور را به لحاظ فرآورده های کشاورزی تأمین نماید و آنچه تاکنون در این استان به دست آمده با برخورداری از همان روش سنتی است که اگر بهره گیری صحیح از این امر صورت پذیرد، بزودی خوزستان نه تنها به « طلای سیاه » (نفت) بلکه به « طلای سبز » (کشاورزی) شهرت خواهد یافت. بی شک در کمتر استانی از ایران این همه رودخانه و آبهای پرخروش و مشرف بر دشتهای وسیع وجود دارد.

کارون به عنوان بزرگترین رودخانه ایران با طول ۸۵۰ کیلومتر از کوههای بختیاری سرچشمه گرفته و ضمن احیای زاینده رود اصفهان با پیچ و تابهای بسیار دو استان چهارمحال و بختیاری و خوزستان را در نوردریده و سرانجام به خلیج فارس می ریزد. کارون تنها رودی است که قابلیت کشتیرانی داشته و انگلیسی ها تا سالهای اخیر با کشف « سرهنری لایارد » در بستر این رود، کالاها و ابزار صنعتی خود را از طریق آب راههای خلیج فارس و مسیر کارون ضمن عبور از اهواز تا « درخزین » در نزدیکیهای مسجد سلیمان به وسیله کشتی ها و « لنج ها » به نخستین چاه نفت واقع در میدان نفتون مسجد سلیمان می رسانده اند . رود کارون در صورتی که لایروبی گردد تا نزدیکی های شهر

شوشتر می تواند قابلیت کشتیرانی داشته باشد و ایرانیان باستان پیش از انگلیسی ها به این کشف رسیده بودند و انگیزه پیدایی شهر اهواز، وجود کمره ای در این ناحیه بوده که رود به صخره های سنگی برخورد می کرده و همین امر باعث می شده تا کشتیها در محله اهواز قدیم (عامری) بار انداخته و سپس کشتیهای از آن سوی رود بارها را به مقصد برسانند.

کرخه، جراحی، دز، اروند، هندیان، شاوور، بهمنشیر، « بهمن اردشیر » مارون، رود زرد، رود هندیجان، و رودهای متفاوت دیگر منابع عظیم و هرز آبهایی که در تمامی ایام سال دشتهای حاصلخیز استان را بی استفاده می گذارد منابعی هستند که در کمتر استانی یافت می شود که می توان از این آبها به منظور پرورش ماهیان و آبزیان استفاده نمود. وجود آبهای فراوان و استفاده شایان توجه از آنها می تواند صنایع شیلات را در این منطقه گسترش دهد. برپایی سدهای کارون ۳ و ۴ و سد کرخه و تأسیسات آبی که اخیراً از سوی دولت در جهت بهره گیری هر چه بیشتر از این نعمت خدادادی صورت پذیرفته گامهای موثر و ارزنده ای است که می تواند آینده این استان را در راستای تولید انرژی و آبیاری زمینهای بایر و بارور این استان قرار دهد و به کشاورزی گسترده آن یاری برساند. همچنین توسعه نخلستانها، زه کشی نخلستانهای قدیم، آبیاری و کانال کشی دشتهای خوزستان از هرز آب رفتن این آبهای غنی به دریاها جلوگیری می کند. اهمیت و روش به کارگیری آب، این « طلای سفید » اکنون در جهان معاصر به عنوان یکی از دستاوردهای علمی است که می تواند جای نفت و منابع دیگر را بگیرد و در واقع جنگ سالهای اخیر جنگ آبی و چگونگی برخورداری از این انرژی ارزشمند است.

همچنین تنوع فرآورده های نباتی و وجود نخل ها، مرکبات، گیاهان، سبزیجات و کوهستانهایی که قابلیت پرورش زیتون را دارند و نیز نیشکر خوزستان که شهرتش در تاریخ به استناد نام خوزستان (شکرستان) به آفاق رسیده است. از نکته های قابل توجه دیگر استان محسوب می شود. گندم و جو و دانه های روغنی، برنج، اکالیپتوس، گیاهان دارویی همه و همه استعداد بی نظیر این جلگه حاصلخیز را نشان می دهد که قابلیتهای فراوانی را در دل خود نهفته دارد. از سوی دیگر وجود امکانات ارتباطی، دسترسی به انرژی برق، آب، راه آهن و حمل و نقل آبی و حاصلخیزی خاک و صنایع پیشرفته در منطقه از جمله مواهبی هستند که می توانند این استان را به خطه ای خود کفا و بی بدیل تبدیل نمایند.

موهبت دیگر این استان استعدادهای سرشار زیرزمینی است که یکی از مناطق غنی نفتی خاورمیانه و جهان به شمار می رود. چاههای نفتی بی شمار، گازهای متفاوت صنعتی و مایع، جدیدترین فرآوردهایی هستند که از نظر پیشرفتهای تولیدی و صنعتی، از جایگاه خاصی برخوردارند و خوزستان با عنایت ویژه طبیعی و شرایط اقلیمی، تمامی این مواهب را در دل خود جای داده است و می توان در یک جمله اذعان داشت که خوزستان نه تنها در عرصه فرهنگ و تمدن، نه تنها در عرصه مواهب خدادادی و طبیعی کشاورزی و آبیاری و نه تنها در وجود منابع عظیم زمینی و زیرزمینی بلکه از لحاظ صنعتی نیز سرآمد است و از اصلی ترین مناطق ایرانی است که صنعت و تکنولوژی در آن شکل گرفته که صنایع پتروشیمی، صنعت فولاد، نورد لوله، صنایع و نیروگاههای تولید برق، صنایع شیمیایی و پالایشگاههای فرآورده های نفتی از آن شمارند.

اما هنرمندان صنعتگر این استان از صنایع آفرینشگرانه انسانی نیز غافل نبوده اند و روستاییان صمیمی و خونگرم این دیار، تجلیات زیبا شناسانه خود را از ابزارهای کارآمد و زیبا با بهره گیری از مواد و عناصر پیرامون خود در قالب صنایع دستی، همچون: گلیم بافی، جاجیم بافی، حصیربافی، عبابافی، چوخابافی، سجاده بافی، قالی بافی، و صنایع ریز و درشت دیگر به منصفه ظهور رسانده و راهی بازارهای محلی کرده اند. البته شهرهایی همچون: دزفول، شوشتر، بهبهان، رامهرمز، تلاش بیشتری در این زمینه داشته و دارند.

از همه اینها گذشته خوزستان مهد فرهنگ و هنر است. تنوع فرهنگی و تعدد اقوام مختلفی که در این خطه زندگی می کنند، همچون: عرب زبانان، بختیارها، بهبهانی ها، دزفولی ها، شوشتری ها و بندرنشینان حاشیه خلیج فارس، مجموعه ای متحد و در عین حال گونه گون را در گویش، زبان، آداب و سنن، مناسک و مراسم و جلوه های نیایشی و نمایشی متجلی می سازند که در عین زیبایی، در صور گوناگون قابل توجه و بررسی فرهنگی و هنری است. اشعار، ترانه ها، ضرب المثل ها، موسیقی، رقصها و آیینهای این اقوام با رعایت ویژگیهای بومی - فرهنگی، خوزستان را غنی تر ساخته و به ارزشهای بالنده و متعالی فرهنگ و هنر نزدیک تر ساخته است.

موسیقی آوازگونه عرب زبانان خوزستان متفاوت از موسیقی اعراب مناطق دیگر جهان با اشکال ابوذیه، علوانیه، رکبانیه و بسته و اشعار حماسی و زیبای « یزله » بیانگر سلحشوری و جنگاوری شیرمردان و عشایر این قوم است. آنان با تکان دادن بیرق ها و هلهله و پایکوبی در شادی، رزم و عزا، آیینی فرهنگی را پاس می دارند. بختیارها با قدمت باستانی دیرینه و گویش شیرین و اشعار و ترانه های حماسی و تغزلی، دلاوریها و افتخارات تاریخی را در پشتوانه فرهنگی خود دارند و همچون کوهستانهای پرشکوه و پر صلابت خود به حیات تاریخی خویش ادامه می دهند. دیگر اقوام این دیار در زهد، علم، تقوی و فرهنگ و ادب شایستگی های ویژه ای دارند که نشانگر استعدادهای بالقوه این استان فرهنگ پرور است که هزار چندی با وجود امکانات کم و محدودیتها به شکوفایی می نشیند.

و مسجد سلیمان دیار حماسه ها و رشادت هاست. بهبهان شهر علم و ادب است و دزفول، شهر هنر، معماری و مقاومت ؛ که حتی موشک های دور برد رژیم بعثی نیز نتوانست آنان را تسلیم نماید. شوستر شهر علم و تقوی و صنایع دستی است و شادگان و هویزه سرزمین سلحشوران عشایری و دیگر شهرهای استان هر کدام قابلیت های ستایش برانگیزی را در ضمیر فرهنگی خود دارند که قابل تقدیر است.

طبیعت زیبا، اماکن تاریخی و دیدنی، قومیت های مختلف فرهنگی، جاذبه های جهانگردی ، زمینه های اقتصادی و تجاری از جمله عواملی هستند که در خوزستان بوضوح، زمینه های رشد و تولید و سرمایه گذاری های صنعتی، کشاورزی و فرهنگی را نوید می دهد و سرانجام خوزستان سرزمینی دیگر است؛ سرزمین ایثار و شهادت، سرزمین مقاومت و حماسه، سرزمین نخلهای سوخته، سرزمین صفا و صمیمیت ، سرزمینی با دشت های سوخته که آغشته به خون شهیدان است . خوزستان دین عظیمی برگردن این مملکت دارد. خاک پاک این دیار تفته، رایحه دل انگیز هزاران شهید صادق را به مشام می رساند . در خاک گلگون خوزستان با وضو وارد شوید! اینجا سرزمین دیگری است

لورستان

تالاب های خوزستان

هاتالابهای زیبا و وسیع مانند تالاب هورالعظیم در دشت آزادگان و تالاب بین المللی شادگان، پارکهای جنگلی دزفول، شوشتر، مسجدسلیمان، نرگس زارهای طبیعی بهبهان و منطقه جنگلی دب حردان از جاذبه های طبیعی خوزستان به شمار می روند. تالاب بین المللی شادگان در جنوب خوزستان با وسعتی برابر با ۴۰۰ هزار هکتار متشکل از عرصه های آب شیرین، شور و لب شور است که شهرستان شادگان و روستاها و نخيلات آن را چون نگینی در بر گرفته است.

از این مقدار مساحت تالاب، پهنه ای حدود ۳۲۷ هزار هکتار آن به لحاظ داشتن طبیعت بهتر و تنوع زیستی قابل توجه طبق مصوبه شورای عالی حفاظت محیط زیست در سال ۱۳۵۱ به نام پناهگاه حیات وحش شادگان جزو مناطق چهارگانه سازمان حفاظت محیط زیست به ثبت رسید. تالاب شادگان از تالابهای نادر و مهم کشور است که به رغم فصلی بودن بخش آب شیرین آن، آب شور تالاب به دلیل متصل بودن به خورها و خلیج فارس، دائمی و پرآب است. بنابر این اکوسیستم و گیاهان و جانوران و بطور کلی تنوع زیستی در دو محیط را می توان در آن ملاحظه کرد. در این تالاب پوشش گیاهی زیبایی از "چولان" (گبن)، "بردی"، "نی" و "علف شور" دارد و بیش از ۱۵۰ گونه پرندگان شاخص و حمایت شده نظیر "اردک مرمری"، "تنجه"، "گیلان شاه خالدار"، "فلامینگو"، "اردک سرسفید"، "لیکوتالابی" و نیز ماهیانی نظیر "شیربت"، "بنی"، "کیور"، "بیاح"، "شانک" در آن به وفور یافت می شوند و همچنین لاک پشت فراتی (لاک نرم) نیز از جمله گونه های جانوری زیبای موجود در این تالاب است.

طبق آمار رسمی ۲۶۰ گونه پرنده از جمله ۱۷۵ گونه پرنده مهاجر در فصول مختلف در این تالاب زندگی می کنند و همه ساله در فصل مهاجرت ، پرندگان گوناگونی از سیبری و دیگر نقاط سردسیر برای زمستان گذرانی و زاد و ولد در این تالاب فرود می آیند که تجمع آنها در نقاط مختلف تالاب و حتی آبگیرهای کنار جاده اصلی مناظر بدیعی در کنار آب پدید می آورد.

این پرندگان مانند مرغابی ، غاز و درنا به دلیل سرمای شدید مناطق شمالی ، تالابها و زیستگاههای خوزستان را برای گذراندن فصل زمستان انتخاب می کنند. اردک ها، شکاریها، حواصیل ها، کاکایی ها، باکلان ، فلامینگو، کشیم و کنار آبچر از انواع پرندگان این تالاب است.

پرندهگان مهاجر به تالاب دو گونه اند: پرندهگان مهاجر تابستانه که معمولاً مهاجرتی شرقی غربی دارند و به منظور زاد و ولد وارد خوزستان می شوند مانند انواع کوکر (باقرقره) و کبوتر و در دیگر مهاجران زمستانه که مهاجرت شمالی - جنوبی دارند.

روستاییان بومی حاشیه این تالاب مردمی خونگرم و صمیمی هستند که اکثرا به زبان عربی سخن می گویند، با هماهنگی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان روستای "رگبه" به عنوان روستای نمونه و پایگاه گردشگری تالاب تعیین شده و افرادی در زمینه راهنمایی و ارائه خدمات مورد نیاز به گردشگران تعیین شده اند. همواره می توان قایقهایی با قایقرانان نوجوان را در کنار آب منتظر یافت که با کمترین توقعی و مختصر اشاره ای "مردی های" (پاروهای مخصوص) قایقها را به آب انداخته و روح انسان را برفراز پهنه وسیع تالاب با رقصی بانشاط پرواز می دهند.

مناظر بسیار زیبا بویژه در فصل بهار و اواخر زمستان بسیار دیدنی است ، همواره می توان گاو میشهای شناور در آب را دید که به فرمان کودکی دست از آب تنی شسته و در خشکی به دنبالش روانه می شوند، نیزارها، نخلها و زنان روستایی زحمتکشی که پا به پای مردان خود تورهای ماهیگیری را تعمیر می کنند و علاوه بر آن همیشه بافته های حصیری رنگارنگ زیبایی دارند که می توان به یادگار از این سرزمین به همراه برد.

مال آقا، روستای نمونه گردشگری

"مال آقا" روستایی در ۳۲ کیلومتری شهرستان باغملک در این استان با بافت سنتی که کاملا بافت قدیمی خود را حفظ کرده است.

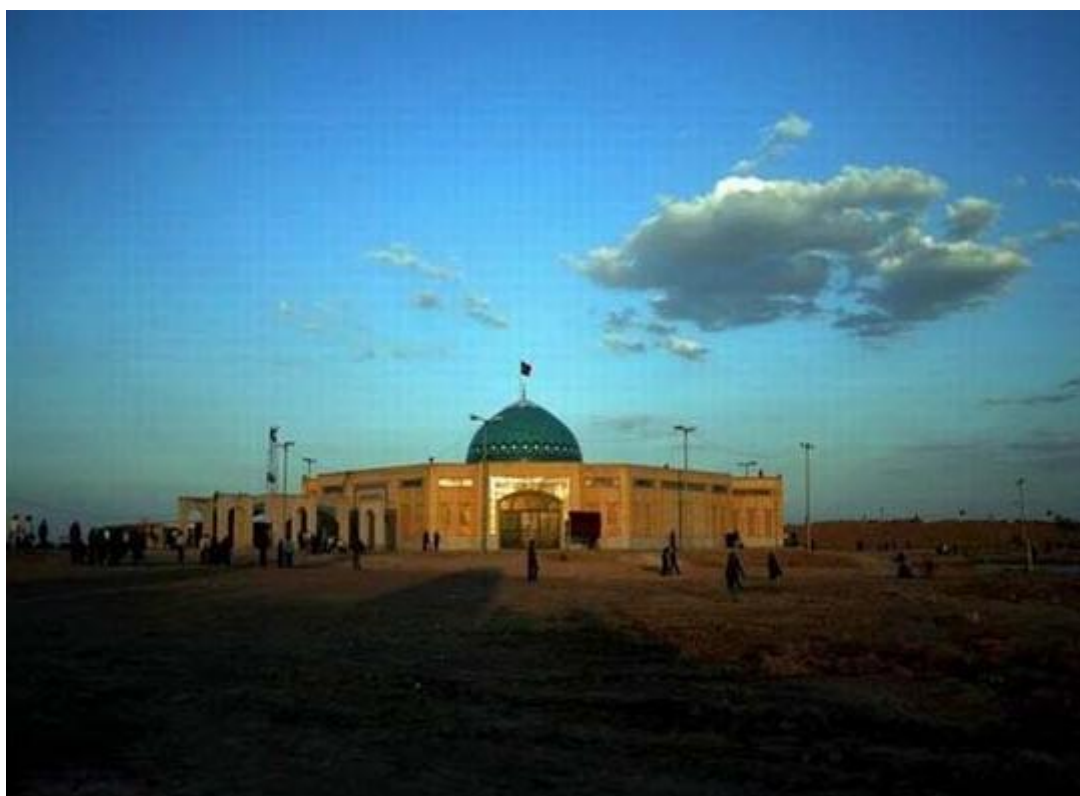
مال آقا در منطقه ای کوهستانی از سلسله جبال زاگرس واقع شده که رودخانه ای مواج و سرد از کنار آن می گذرد و مسیر فرح بخش و زیبایی را ایجاد کرده است، همه ساله خصوصا در دو فصل بهار و تابستان دهها هزار نفر از اقصی نقاط خوزستان برای گذراندن اوقات فراغت و سیاحت به این مکان خوش آب و هوا سفر می کنند. علاقه مندان دیدار این روستای زیبا از شهر باغملک که به سمت مال آقا حرکت می کنند با پشت سر گذاشتن شهر قلعه تل و طی حدود چهار کیلومتر راه با دیدن تپه ها و کوهها و نسیم خنک کوهستان و جنگلهای انبوه بلوط، گویی وارد دنیایی متفاوت تر از خوزستان شده اند . کمی جلوتر، روستای تمبی با قدمتی چند هزار ساله و بافتی زیبا در دل کوهستان در مقابل دیدگان گردشگران قد علم می کند و آنان را به یاد صفا و صمیمیت روستا می اندازد مکانی که روستایی باستانی را با همین نام مدفون شده در زیر پا دارد.

گفته می شود چندی پیش تعدادی از اهالی روستا که در پی حفاری خانگی بطور اتفاقی با بخش هایی از منطقه مدفون شده با آثار باستانی گرانقیمت و ارزشمندی مواجه شدند.

یادمانهای دفاع مقدس در خوزستان

مناطق عملیاتی دوران هشت ساله دفاع مقدس و یادمانهای ایجاد شده در مناطق اروندکنار، شلمچه، فکه، تلاییه و شهرهای آبادان و خرمشهر از جاذبه های گردشگری دوران دفاع مقدس استان خوزستان به شمار می روند.

همه ساله شهروندان بسیاری از سراسر کشور در این مناطق حضور پیدا می کنند تا یاد و خاطره هشت سال جانفشانی پاکترین جوانان این مرز و بوم را در دفاع از میهن اسلامی خود زنده نگاه دارند و با آرمانهای شهیدان تجدید بیعت کنند .

آثار باستانی خوزستان

خوزستان در بحث جاذبه های تاریخی با برخورداری از پیشینه ای غنی از تمدنهای باستانی ایران زمین جایگاه خاصی دارد و جای جای استان از شوش و شوشتر و ایذه گرفته تا بهبهان و مسجدسلیمان و اهواز که هر یک نشانی از هویت تاریخی این مرز و بوم را بر تارک خود دارند، بازدید کنندگان علاقه مند به این جاذبه ها را به گرمی پذیرا هستند. شهرستان ایذه واقع در منطقه کوهستانی شمال خوزستان در ۲۰۵ کیلومتری شمال شرق اهواز، مرکز ایالت آياپير در دوره ایلامیان بوده و یکی از موزه های بی نظیر سنگ نگاره ایران و جهان محسوب می شود. بیشتر آثار دیدنی و با ارزش ایذه که در دوره پارتها نیز از شهرهای مهم ایران زمین بوده است ، به صورت نگارکنده و گنجینه های جاویدان نقش برجسته ها بر دل کوه هستند که از ورای قرنها، استوار و پرشکوه همچنان ایستاده اند و عظمت آنها گویی گذر زمان را به سخره گرفته است .

"کول فره" واقع در هشت کیلومتری شمال شرق دشت ایذه، "اشکفت سلمان" در جنوب شهر ایذه، شیرهای سنگی که یادمانی از شجاعان بختیاری و "خونگ اژدر" یادمانی از دوره ایلیماپیدها به شمار می روند، از جمله آثار دیدنی این شهرستان هستند.

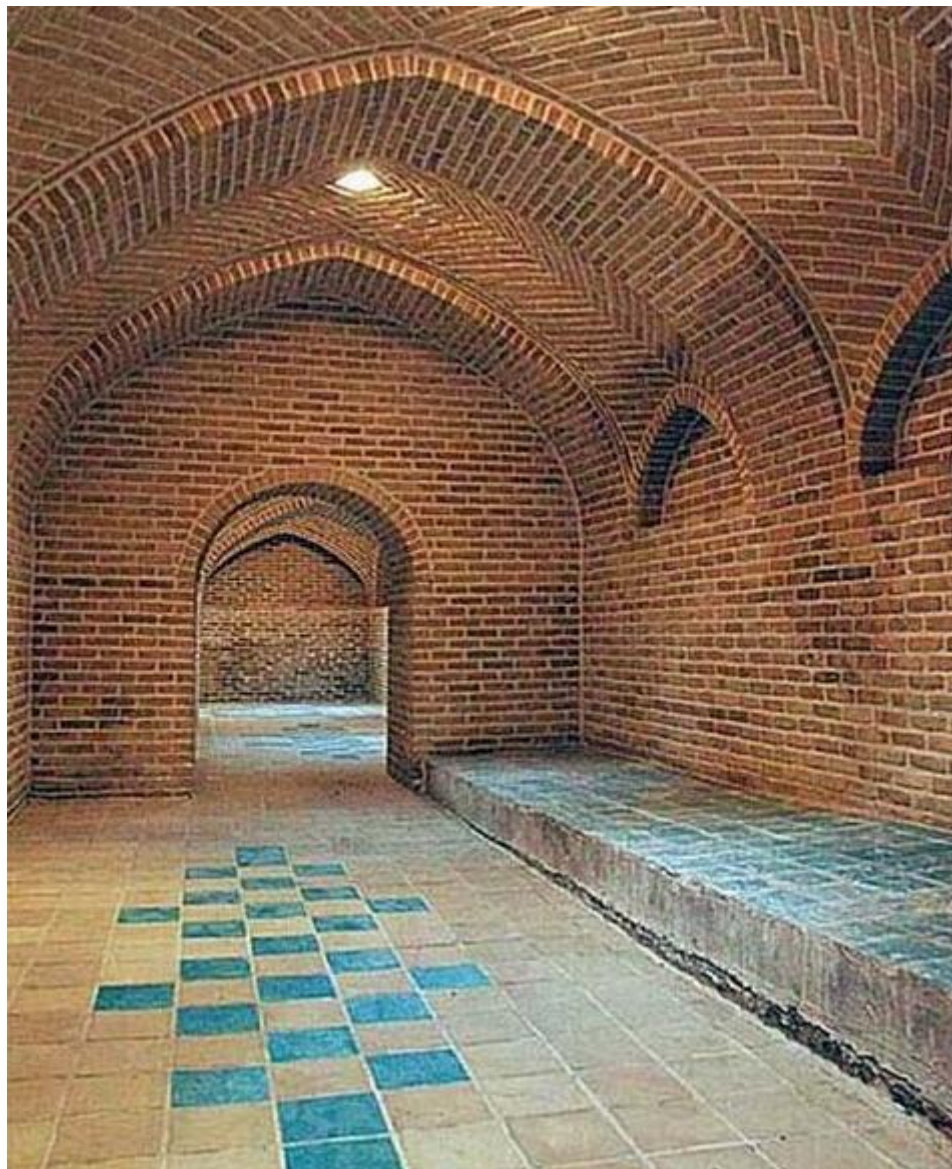
در این نگارکنده ها، عبادتگاه نارسینا (از خدایان عیلامی) صحنه هایی از نیایش شاهان، قربانی کردن برای خدایان و آیینهای مذهبی و غیرمذهبی را بر سینه خود به یادگار دارد.

اشکفت سلمان (نیایشگاه تاریشا) دربرگیرنده چهارنقش برجسته ایلامی است که نیایش "هانی" پادشاه محلی آياپير به همراه وزير و خانواده اش را به نمایش گذاشته است. خونگ اژدر یا تنگ نوروزی نیز نقش برجسته ای از زمان ایلامیان مربوط به حدود چهار هزار سال پیش از دوران ایلامیان و "خونگ کمال وند" و "خونگ یارعلی وند" نیز نشان از دوران اشکانیان بر پیشانی دارند.

شهرستان بهبهان در جنوب شرقی استان خوزستان نیز با بافتی زیبا و کهن آثاری همچون شهر "ارجان" یادمان دوره ایلامی، پل "ساسانی خیرآباد" یادمان دوره پیش از اسلام، آتشکده "خیرآباد"، کاروانسرای "دژ مهتابی" یادمانهای دوره ساسانی، حمام "بخت خان" و خانه "نجف خان" یادمانهای دوره پهلوی و مقبره های امامزاده اباذر و بشیر و نذیر را در خود جای داده است .

قدیمی ترین پل جهان به نام پل "ساسانی" نیز در دزفول قرار دارد که هنوز عبور و مرور بر روی آن در جریان است .

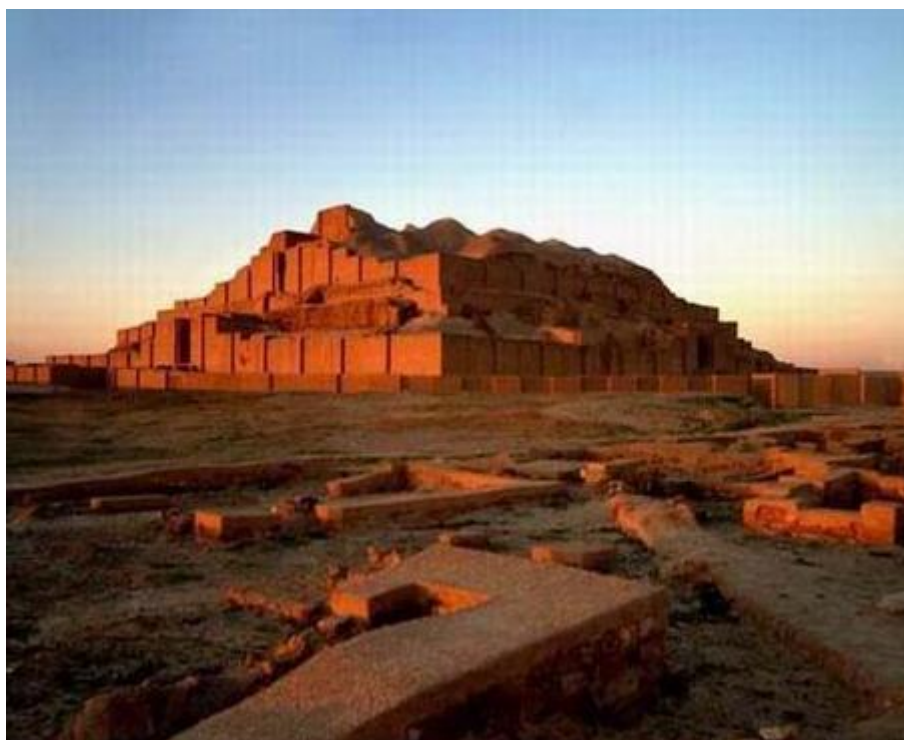

آرامگاه "یعقوب لیث"، مقبره "حزقیل نبی (ص)"، "سبزقبا" برادر امام رضا(ع)، بقعه "شاه رکن الدین"، بقعه "رودبند" و بقعه "محمدبن جعفر طیار" در دزفول از جمله آثار دینی این شهرستان هستند .

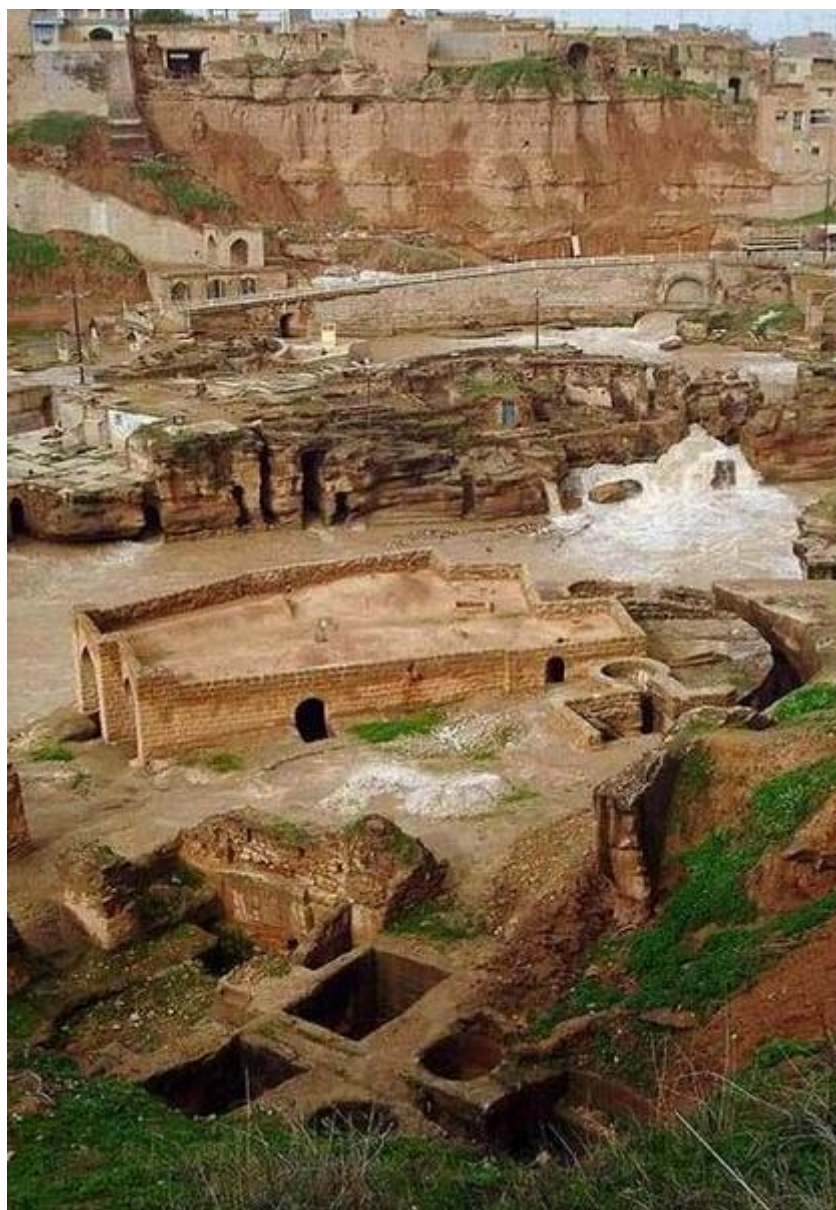

شهر شوش در شمال غرب خوزستان ، شهری است با قدمت چند هزار ساله که تاریخ ، نام آن را به عنوان نخستین خاستگاه شهرنشینی و یکجانشینی در ایران به ثبت رسانده است .

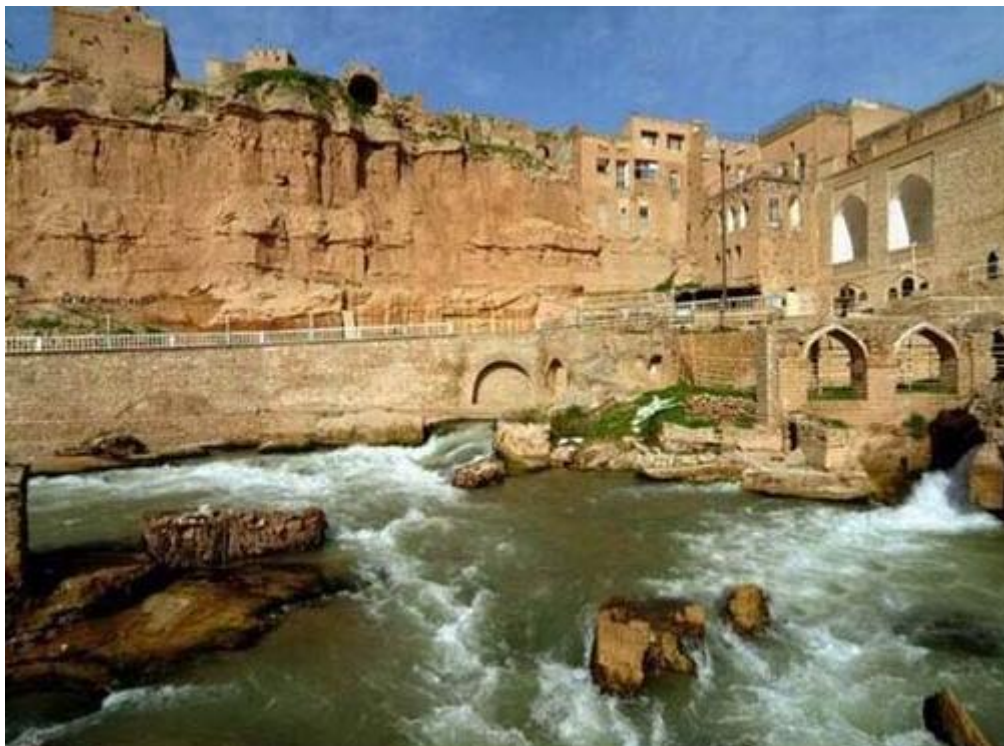
این شهر حدود دوهزار و ۴۰۰ سال پیش ، مرکز و پایتخت دو امپراطوری بزرگ و متمدن ایلام و هخامنشی بوده است که فرمان جهانی حقوق بشر کوروش کبیر در این منطقه یافته شده است . بقایای دوران باشکوه شوش درویرانه های چهارتپه "آکروپل" ، تپه "آپادانا" ، شهر "شاهی" ، شهر "صنعتگران یا پیشه وران" به جای مانده است . مقبره "دانیال نبی (ع)" قلعه شوش "شهر شاهی" ، "کاخ شاور" و معبد باستانی "چغازنبیل" از مهمترین آثار این شهرستان به شمار می آیند .
شهر سه هزار ساله دورانتاش (معبد چغازنبیل) در نزدیکی شهر کنونی شوش از آثار ثبت شده جهانی فهرست یونسکو می باشد که شکوه و عظمت خاصی دارد .

شوشتر، شهر سازه های آبی شگفت آور و گنجینه مهندسی آب ایران باستان در خوزستان حکایت دیگری دارد که آسیابها و آبشارهای آن در کنار بافت قدیمی خاص با محله ها و خانه های قدیمی شوشتر واقع در ۹۵ کیلومتری شمال اهواز نیز گواه تاریخ کهن این سرزمین است

یادمانهایی چون "کلاه فرنگی"، آسیابها یا آبشارها"، قلعه "سلاسل"، پل "شاپوری"، مسجد جامع، امامزاده عبدالله از جمله آثار ارزشمند این شهر است که از دوره های مختلف تاریخی در دل آن به جای مانده اند .

مسجد سلیمان را شاید بتوان نخستین شهر پارسی در خوزستان و جنوب غرب ایران به شمار آورد، این شهر به روایتی همان شهر "پارسوماش"، نخستین شهر آریاییهای مهاجر به این سرزمین است . معبد "بردنشاند" مربوط به دوره پارتها، صفه "سرمسجد" و آتشکده آن به همراه چاه نمره یک به عنوان نخستین چاه نفت ایران و خاورمیانه از جمله آثار تاریخی این شهر هستند. در شهرستان رامهرمز، شهر سلمان فارسی قلعه "دا و دختر" از دوران ساسانی، شهر "مختارک" یادآور قیام سیاهان علیه حکومت عباسیان و "تل برمی" بزرگترین سایت ایلامی نیز از جمله یادمانهای تاریخی آن هستند که در این شهرستان واقع در شرق خوزستان قرار دارند .